

EKONOMİDE MASALLAR GERÇEKLER

EFİL YAYINEVİ

EKONOMİDE MASALLAR GERÇEKLER

Prof. Dr. Ömer Faruk Çolak

EKONOMİDE MASALLAR GERÇEKLER

Ömer Faruk Çolak

Genel Yayın Nu.: 276
ISBN: 978-605-2294-04-8

1. Basım, Aralık 2017
Gözden geçirilmiş 2. Basım, Ocak 2018

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti. ©2018
Efil©2018

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.

Sertifika Nu.: 12131

Son Okuma: Gözde Yılmaz
Sayfa ve Kapak Tasarımı: Aysu Alagöz

Baskı ve Cilt: Sözkese Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
İvogsan 1518. Sokak Mat-Sit İş Merkezi No:2/40 Yenimahalle/Ankara
Tel: (+90) 312 229 99 28
Sertifika Nu.: 13268

EFL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.
Bağcılar Mahallesi Şemsettin Günaltay Caddesi 283. Sokak
Ata Apartmanı No: 9/7 06670 Çankaya/Ankara, Türkiye
Tel : (+90) 312 442 52 10
GSM : (+90) 530 108 99 76
Faks : (+90) 312 442 52 12
www.efilyayinevi.com

*Anneme, öğretmenime, İnsal Hoca'ma
ve yaşamımdaki yol arkadaşım Fethiye'ye
saygıyla, sevgiyle, minnettarlıkla.
Babasının yakışıklı oğulları Tuluhan Olcayto
ve Metehan Olcayto, varlıkları ile güç verdiler.
Onlarsız yaşam çok kuru ve anlamsız olurdu.*

TEŞEKKÜR

Akademisyen, yalnız adamdır. Elbette E. Canetti'nin Körleşme kitabındaki Prof. Peter Kien'i örnek almak gerekmez. Yalnızlıklar, paylaşarak yok edilebiliyor; bu özellikle yazarken daha çok gerekiyor.

Bu kitapta benim yalnızlığımı sevgilim, eşim Fethiye paylaştı.

Prof. Dr. Osman Aydoğuş ise doktora eğitimim sıralarından bugüne dostluğuyla, bilgisi ile hep yanımda oldu. Bu kitabı okudu, düzeltti. Teşekkür ona az gelir ama ben yine de teşekkür ediyorum.

İyi ki varsın sevgili Osman.

Kitabın son okumasını Genel Yayın Yönetmenimiz Gözde Yılmaz yaptı. Grafikerimiz Aysu Alagöz dizgide tüm maharetini gösterdi. İkisine de verdikleri çabadan ötürü minnettarım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	vii
ÖNSÖZ	xv
İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ	xix
 I- DÜNYA EKONOMİSİ: KÜRESELLEŞME VE EGEMEN SINIFLAR	1
1.1 Küreselleşme Kimin İçin?	3
1.2 Kriz ve Küreselleşme	5
Asimetrik Küreselleşme	6
Kaçınıcı Bunalım	8
1.3 İktisat, İktisatçı ve Politik İktisat	10
Yeniden Keynes	12
Pandora'nın Kutusu ve Kriz	13
1.4 Farklılaşan Kapitalizm	16
Kapitalizmin Onarılması	18
Ekonomi Nasıl Bir Hastalık?	20
Sürekli Durgunluk	22
Liberal Ekonomi Çöker mi?	23
Faiz Oranı Tartışmaları	24
Politikacılar ve Finansçılar Karşı Karşıya	26
Masum Rolünü Oynayan IMF	27
Uluslararası Para Sistemi ve Döviz Rezervi	29
1.5 Ticaret Savaşları ve Çin	31
Nominal Döviz Kuru, Reel Döviz Kuru	32
Ticaret-Kur Savaşları	34
Yeni Korumacılık Değil, Yeni Merkantilizm	36

Küresel Kriz İtiraf Gerekliyor	42
1.6 Kriz ve Para Politikası	44
Para Politikası ve Utangaç Keynesçiler.....	47
Merkez Bankaları Çağı	49
Bernanke'li Yıllar.....	51
1.7 Finansal Piyasalar ve Kriz: Yine mi Regülasyon	53
Bankalardan Daha Yüksek Sermaye Yeterliliği İsteniyor.....	55
Yüksek Sermaye Yeterliliği ve Faiz Riski.....	57
Para Bizim Paramız; Fakat Sorun Sizin.....	58
Batmayacak Kadar Büyük	60
Ayakkabı Eskitme Maliyeti.....	61
1.8 Borçlanma Sorunu ya da Borç Deflasyon Sarmalı	64
Borç, Yiğidin Kamçısı Değil	66
Soru ya da Sorun Şu: Nereye Kadar?.....	69
Kredi Derecelendirme Şirketleri Kime Hizmet Ediyor?.....	69
Cari Açık-Tasarruf İlişkisinin Görünmeyen Yüzü	71
Çin Kartının Arka Yüzünde Yazanlar	73
Çin Ne Yapıyor?	75
Borçtan Canı Yananlar: Çanlar Çinliler İçin Çalışıyor.....	76
Çin: Kırılmalara Devam	77
Dolar Neden Rezerv Para?.....	80
1.9 Brexit Kime Hizmet Edecek: AB'nin, Euro'nun Kaderi	83
Brexit'in Anlamı	87
1.10 Küreselleşme ve Eşitsizlik	89
Küresel Kriz, Açlığı Artırdı.....	92
Orta Sınıfın Düşüşünün Sonuçları	93
Küreselleşme, Yoksullar, Milyarderler ve Züppe Etkisi	95

2017 Yılına Gelindiğinde Eşitlik Temelli İstikrar Arayışı Söylemi Arttı.....	97
1.11 Sürdürülebilir Kalkınma	100
IMF Bile Sürdürülebilir Kalkınma Diyor	101
Yeşil Büyüme.....	105
1.12 Yükselen Ekonomiler Çağı	107
Faiz Oranları ve Yükselen Ekonomiler	109
FED, Genişleme Politikasıyla Yükselen Ekonomileri Zehirledi ..	110
Güney Kore Sermaye Hareketlerini Akılcı Kullandı	112
1.13 Rusya: Tek Adam Tek Ekonomi.....	112
1.14 Kriz Biter, İşsizlik Bitmez	116
Küresel Krizden Küresel İşsizliğe	118
Kriz, Önce Kadın İşçileri Vurdu.....	121
1.15 İslam, Kapitalizm ve Küreselleşme	123
İslam Ülkeleri Sorunlu.....	124
Arap Baharı mı, Orta Doğu Çukuru mu?.....	126
Küresel İşsizlik ve Arap Baharı.....	128
Mısır Özelinde İslam Ülkeleri	129
Orta Doğu Yeniden Şekillenirken.....	130
Arap Baharı, Yönünü Arıyor.....	132
İslam Ülkelerinin Nüfus Tehdidi	134
II- TÜRKİYE EKONOMİSİ: KURUMSUZLAŞMA VE KURALSIZLAŞMA...	138
2.1 Türkiye Ekonomisi Üzerine Kısa Bir Tarihçe	139
Kuruluştan 1950'ye	140
Çok Partili Döneme Geçiş ve Liberal İktisat Politikaları:	
1950'den 1960'a Ara Dönem.....	142
Planlı Dönemden 24 Ocak 1980 Kararlarına.....	143

Türkiye’de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci 1980-2002:	
Özal’dan Çiller’e, Küresel Güçlerin AKP Zaferi	144
2001 Krizi ve AKP’nin İktidara Gelişi	146
AKP’li Yıllar Başlıyor	147
2.2 Türkiye’nin 15 Yıllık Büyüme Macerası.....	148
Özelleştirme mi, Zenginleştirme mi?.....	152
Orta Gelir Tuzağı ve Gelir Dağılımı	154
2.3 İşsizlik Artmaya Devam Ediyor.....	157
2.4 Enflasyonu Kim Yaratır, Kime Yarar.....	161
Enflasyonun Kısa Tarihçesi ve Enflasyon Hedeflemesine	
Giden Yol	164
Türkiye’de Enflasyon ve Enflasyon Hedeflemesi Uygulaması ..	170
Enflasyon Dinamikleri ve Tarım Sektörü	173
Enflasyonun Nedenleri	175
Enflasyonu Besleyen Ekonomideki Çatlaklar	181
AVM Hastalığı Fiyatları Yükseltiyor	182
2.5 İnşaat Sektörü ve Destekçisi Finansal Sistem	183
TCMB İnşaat Sektörünün Hedefinde	186
Konut Sektörü Neden Kayırıldı?	187
2017 Yılına Gelindiğinde Dünyada Konut Fiyatları Yükseliyor	188
Türkiye’nin Merrick’leri	191
2.6 Dış Ticaret: Her Şey Altın İçin	193
Dünyada İhracat Hacmi Kriz Sürecinde Dalgalandı	194
2023’te 500 Milyar İhracat Hayali	194
Çin, İhracatı ile Türkiye’yi Eziyor	197
2.7 Cari Açık Değil Tasarruf Sorunu	199
Döviz Kuru ve Faiz Politikasında Türkiye Neden Farklı	200
Döviz Rezervi Üzerine.....	205

2.8 Mali İstikrar ve Borçlanma.....	207
Reel Sektör ve Hanehalkı Borçlanmasında Sınıra Yaklaşıyor...	211
Yükselen Ekonomiler ve Türkiye	213
2.9 Finansal Serbestleşmenin Tıkanıklığı ve Türkiye Varlık Fonu	214
Finansal Serbestleşme ve Borçlanmanın Sonu	215
Türkiye Ekonomisi Krizde!	217
Varlık Fonu Ne Getiriyor?.....	218
Türkiye Varlık Fonu: Fon Kuruluş Amacı ve Kaynakları.....	220
Fonun Mevcut Uygulama Gerekçesi ve Olası Sonuçları.....	222
2.10 Dış Politika ve Ekonomi.....	223
AB-Türkiye, Hasta Adam Sendromu.....	224
Dış Politikada Savrulmalar	225
Askeri Harcamalar ve Kalkınma	226
2.11 Plandan, Orta Vadeli Programlara.....	228
Orta Vadeli Programların Başarısı.....	229
Orta Vadeli Program (2018-2020) Üzerine	230
Bu OVP ile Ne Olur?	232
2.12 Türkiye İçin Unutulanlar: Enerji ve Çevre	234
III- MASALIN SONU	236
Politika, Ekonomi ve Kurumlar	239
Osmanlı’dan Cumhuriyet’e	241
Kentliler Ayaklandı	242
YARARLANILAN KAYNAKLAR	247
DİZİN	251

ÖNSÖZ

Dünya ekonomisi on yıllık bir kriz sürecinden çıkıyor. Kriz, iktisada ilişkin birçok yargıyı, kuralı ters yüz ederken, iktisat teorilerinin bazılarını da Popperci anlamda çıplak gözle görülecek şekilde yanlışlanmasına neden oldu.

Buna rağmen neoklasik iktisatçıların çocukları, torunları teorik olarak da, politik olarak da bu gerçeği görmezden geliyorlar. Bu, gerçekten kaçmaktan başka bir şey değil, çünkü ortada bir gerçek var, o da yıllardır övgüler düzülen, dünyayı kasıp kavuran küreselleşmenin, yürütücüsü ülkelerde bile işlemediğidir. Nitekim egemen güç ABD hükümeti, küresel kapitalizmi kurtarmak için bankalara, firmalara para aktarmak zorunda kaldı; bazıları yardımla ayakta kaldı, bazıları ise battı.

Kapitalizm artık eski kapitalizm değil, değişmek zorunda kalacak, bunu yapmaz ise krizlerin sıklığı artacaktır. Bu dönemde egemen küresel güçlerin takipçisi olmaya çalışan, kendi çapında emperyal güç olmayı hayal eden Çin ve Rusya ise, yandaş kapitalizme teslim olmuş durumdalar. Ülke ekonomilerinde ciddi sorun var. Ancak, bu henüz zeytinyağı gibi yüzeye çıkmadı.

Küreselleşme sadece iktisadi bir olgu olarak karşımıza çıkmadı. Ülkelerin kültürel, sosyal ve siyasal yapılarına da doğrudan ya da dolaylı olarak müdahale etti. Önce Doğu Bloku ülkelerinde Turuncu Devrim adı altında, sonra Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da Arap Baharı adı altında ulus devletlerini yıktı. Bu yıkıcı yayılma, nispeten Doğu Bloku'nda yumuşak bir şekilde gerçekleşirken, diğer ülkelerde ABD'nin Rusya'ya karşı geliştirdiği kuşatma projesi, Büyük Orta Doğu Projesi (BOP) ile ülkeleri adeta kana buladı ve küreselleşme, yarattığı terörün altında kalmaya başladı. Bundan dolayı İslam ve terörü yan yana getirenler, yani İslamofobi propagandası, suçlaması yapanlar, aslında bunun küreselleşmenin -kendilerinin yarattığı- bir eseri olduğunu görmezden gelmektedirler. Yani dünyaya masal okumaktalar.

Küreselleşmeciler ülkelere sermaye ve işgücünde serbest akış (üretim faktörlerinde akışkanlık), gelir dağılımında eşitlik, istikrarlı büyüme, demokrasi vadedyorlardı. Gerçekleşen, sadece sermaye hareketlerinde serbestlik oldu. O da krizle birlikte gelişmekte olan ülkeleri zehirledi.

Küreselleşme sadece çevre ülkelerde değil, merkez ülkelerde, yani küreselleşmenin egemen olduğu ülkelerde de sorun yarattı. Kriz de bunun eseridir. Onlar bile finansal serbestliğin kurlsız darbelerine dayanamadı.

Dünya ekonomisi krize girdiğinde, Türkiye beş yıllık bir tek parti iktidarı tarafından yönetiliyordu. Küresel likidite bolluğunu kullanarak ekonomide özellikle büyüme ve enflasyon konusunda istikrar sağlanmıştı ancak, yapısal çözümleri üretmede zayıf kalınmıştı. 2007 yılında partinin, siyasal erkin tüm koltuklarını doldurması ile birlikte yapısal sorunların daha da ağırlaşmasına neden olacak olan kurumsuzlaşmaya ve kurlsızlaşmaya doğru gidiş hızlandı. Türkiye'nin kısa süreli yabancı sermaye girişi ile yakaladığı büyümede istikrarsızlaşma başladı. Ekonomi 2009 yılında küçüldü. 2011 yılından sonra enflasyon ve kur riski artmaya başladı ve bu riskler, 2015 yılından sonra realize oldu.

On beş yıllık tek parti iktidarı dönemini istikrar olarak gören sermaye sınıfı, ekonomide, özellikle de işgücü piyasasında hemen hemen istediği ayrıcalıkların tümünü aldı. Burada özellikle inşaat ve finans sektörü öne çıktı. Bu iki sektör kâr rekorları kırdı.

Ekonomide sorunlar ve riskler birikiyordu, yüksek oranlı borçlanma, gizlenmiş mali istikrarsızlık 2017 yılında görünür hale geldi ve sonunda maliye bakanı "Ya yüksek vergi, ya borçlanma" cümlesini kurmak ya da itirafını yapmak zorunda kaldı.

Türkiye'de bu süreçte inanılmaz bir propaganda dönemi yaşadı. Yapılan propaganda adeta Türkiye'nin 2002'den sonra doğduğunu kanıtlama çabası gibi idi. Cumhuriyet'in kurucu liderleri yerden yere vurulurken, kurumsal yapılanma da yıkıldı. 2017 yılı Anayasa oylaması ile güçler ayrılığı sistemi ortadan kaldırıldı. Bu yapılırken geçmişe

yönelik yok edici propaganda devam etti; özellikle ekonomide, masalları aratmayacak bir söylem tutturuldu. Örneğin; sorgulama ve düşünme çabasına girmeyen halk, bu arada 70 milyar doları bulan özelleştirmeyi görmedi. 2015-2016 döviz krizi bu anlatıyı bozdu. Midas'ın, kepçe kulaklarının olduğu anlaşıldı.

Türkiye'nin böyle bir süreci yaşaması elbette sadece iç dinamiklerden kaynaklanmamaktadır. Dış dinamikler de belirleyici oldu. 1990'lı yıllarda sosyalist sistemin yıkılması sadece sol düşüncenin değil, sosyal demokrat düşüncenin de ezilmesine neden oldu. Türkiye'de bu zaten on yıl önce 12 Eylül Faşist Darbesi ile yapılmıştı, dolayısıyla ülkenin vahşi küreselleşme sürecine eklenmesi zor olmadı, sermaye sınıfı bilinçli olarak,işçi sınıfı da bilinçsiz olarak buna katkı verdi. Sol olmayınca muhalefet eden de olmadı.

Bu kitabın yazarı, ne serbest ticaret ne de küreselleşme karşıtıdır. Ülkelerin evrimi bu yönde gerçekleşirken, direnilmesinin yanlış olduğunun farkındadır, çünkü iktisat teorisi de, politikası da evrimleşmek durumundadır. Ancak, hem dünya hem de Türkiye, D. Rodrik'in ifadesi ile "akıllı küreselleşebilirdi". Bu yapılmayınca tüm dünya finansal küreselleşmenin egemenliği altına girdi, bunun maliyeti de yüksek oldu.

Bu kitap büyük ölçüde, yaklaşık dokuz yıldır her hafta Dünya Gazetesi'nde yazdığım yazılar ile editörlüğünü yaptığım İktisat ve Toplum Dergisindeki makalelerimin sistematik hale getirilip birleştirilmesi ile ortaya çıkmıştır. Ancak, epeyce bir alt bölüm de yeni yazılmıştır.

Ülkemizin bu süreçteki en büyük zayıflığı büyük ölçüde kurumsuzlaşma ve kuralsızlaşmadan kaynaklanmaktadır. Bu eğilim Nisan 2017 Anayasa Değişikliği ile daha da güçlenmiştir. Bundan dolayı siyasal ve ekonomik istikrarı yakalamak da zor olacaktır.

Adalet ve özgürlük olmadan ne kapitalizm işler, ne de demokrasi. Ne yazık ki bu kavramlar ne iktidarda, ne de muhalefetin önemli kısmında kendine yer bulabilmektedir. Bundan dolayı önümüzdeki yıllar ülkemiz için sancılı geçecektir.

Fakat yine de, tüm bu olumsuzlukları üzerimizden atabileceğimize inanmaktayım. ***Çeşitli üniversitelerde verdiğim konferanslarda şunu gördüm; bu ülkenin muhafazakâr gençliği de, Atatürkçü gençliği de, sosyalist gençliği de özgürlük istiyor. Özellikle kadınlarımızın özgürlük çıığı sürekli yükseliyor.***

Bu çıığına güven duymakta yarar var. Unutmayalım Mustafa Kemal ATATÜRK, bu çıığı yaklaşık yüz yıl önce duymuş ve Cumhuriyet'i onlara emanet etmişti.

Son söz, doğal olarak kitaptaki olası hatalardan ben sorumluyum.

Çayyolu/ANKARA

Ömer Faruk Çolak

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Türkiye’de ekonomi kitaplarının kısa sürede yeni baskılar yapması öyle pek sık görülmez. Bundan dolayı, kitabın daha üçüncü haftada tükenmesi ve yeni baskı ihtiyacının doğması, doğal olarak beni kıvandırdı, umutlandırdı.

Umutlandım diyorum, çünkü yakın çevremden bazı arkadaşlar, “Sen ne kadar yazsan da, artık bu halk masallarla tatmin oluyor; yaşananları sorgulamıyor.” düşüncesindelerdi. Kitaba gösterilen bu ilgiyi, onların savlarının doğru olmadığıнын en azından küçük bir işareti olarak algılıyorum.

Türkiye, diğer gelişmekte olan ülkeler gibi egemen güçlerce ve onların yerel işbirlikçilerince uzun zaman masallarla oyalandı; ancak, bu masalın da bir sonu olacaktı. Nitekim gelişmeler de bu yönde oldu. Halk, birçok ülkede geçmişine ve yaşama ilişkin var olan haklarını yitirmemek için “Ben de varım!” dedi. Kazanmasalar da, güçlendiler, umutlarını geleceğe taşıdılar.

Ülkemizde yeni masallar üreilmeye devam ediliyor; mega kentler, mega projeler finanse etmek için ülke borçlandırılıyor. Artık geçmiş değil, gelecek elimizden kayıyor. Türkiye Yeni Osmanlılar tarafından, Osmanlı’nın içine düştüğü borççukuruna ve siyasi ve iktisadi alanlarda politika üretemez bir ülke konumuna doğru hızla koşturuluyor. Biz bu masalın gerçek yüzünü göstermeye çalıştık. Anlayan anlayacak, anlamayanlara anlatmaya devam edeceğiz.

Anlattığımız bu masalda; kahramanlar da, yalpalayanlar da olacak. Şaşırmamalıyız, çünkü Mustafa Kemal ATATÜRK’ün Nutuk kitabını okuduğumuzda buna benzer olguları çok da garipsememiz gerektiğini anlıyoruz.

Kitabın bu baskısında çok değişiklik yapılmadı, bazı küçük hatalar düzeltildi. Yani nerede ise tıpkıbasım yapıldı. Gözden geçirmemize rağmen yine hatalar olursa, elbette ben sorumluyum.

Ocak 2018
Çayyolu/ANKARA
Ömer Faruk Çolak

I- DÜNYA EKONOMİSİ: KÜRESELLEŞME VE EGEMEN SINIFLAR

İktidar mensuplarının toplum üzerinde uyguladıkları egemenlik kurma çabaları sürecinde yaptıklarından birisi de kavramların, değerlerin ve gerçeklerin içini boşaltmaktır. Bu durum son kırk yıldır, geçmişten yapılandan daha fazla yapıldı. Üstelik bu sadece yerel ölçekte değil, küresel ölçekte de geçerli bir eylem haline geldi.

Hatırlayınız, ABD, Irak'a müdahale etme gerekçesini Saddam'ın kitle imha silahları sahibi olmasına dayandırmıştı. Bu silahları yok edeceklerdi ve özgür Irak'ı kuracaklardı. Bunun için Irak halkına saldırdılar.

Savaşın hemen ardında ABD ve müttefikleri, Irak'ı işgal ettiler; fakat kitle imha silahları bir türlü medyanın önünde sergilenmedi. Anlaşıldı ki Saddam'ın böyle silahları yokmuş. İngiltere'nin eski Başbakanı Tony Blair bu yalanı daha sonra itiraf etti. ABD Başkanı G.W. Bush bir muhafazakârdı, Blair ise sözde solcu idi. Fark etmedi, çünkü her ikisi de egemen sınıfı temsil ediyordu ve "gerçek" kavramının içini boşaltmışlardı. Yalanı gerçek diye pazarladılar.

Türkiye dâhil birçok İslam ülkesi de bu yalanı yedi; ya da yalan onlara yedirildi. ***Unutmayalım, bu süreçte ABD'li müttefiklerimiz Türk askerinin kafasına çuval geçirdi. Meydanlarda milliyetçilik nutukları atan (özellikle partileri farklı da olsa Türk-İslam sentezcisi gruplar da buna dahildir) siyasal erk ve onun destekçi muhalefet partisinin gıkı çıkmadı. Bu egemenlere karşı duranlar, her zaman olduğu gibi gene Kemalistler ve sosyalistler oldu.***

Uluslararası boyutta geçerli olan bu durum, özellikle son on beş yıldır ulusal (yerel) ölçekte de geçerli hale geldi. Türkiye'nin Suriye'ye karşı uyguladığı politika da bu çerçevede algılanmalıdır. Esad, halkının düşmanı ilan edildi, sonra iç savaş çıkarıldı/çıktı. Sonuçta, olan Suriye halkına oldu. Şimdi Türkiye'ye göç etmiş Suriye halkı, sıkışmışlığın gir-dabına düşmüş durumda, çünkü kendilerine kucak açmış görünen İslamcılar da, Türkiye'nin hükümeti de "Artık yeter, bu yükü çekemeyeceğiz!" diyorlar.

Daha yerel bir örnek verelim; Türkiye’de uzun yıllar "ülkeye komünizm gelecek" masalı egemen güçlerce pompalandı, hatta komünizm ile mücadele dernekleri sahneye sürüldü (Bu derneklerden öncü kuvvet pozisyonunda olanların bazıları şimdi milletvekili.). Bu sava sarılarak, 70’li yıllarda Milliyetçi Cephe hükümetleri kuruldu. Aydınlar ve yurtsever gençler öldürüldü; Çorum, Malatya ve Maraş’ta katliamlar yapıldı. Turgut Özal akılcı davrandı, Komünist Parti’nin serbestçe faaliyet göstermesine izin verdi. Komünist partisi hatırladığım kadarı ile en fazla 53 bin oy aldı, fazla bulmuş olmalı ki bu kitap yazılırken bölündüler, içlerinden dört parti çıktı.

Durumun böyle olacağı belli idi ancak, komünizm korkusu ile bu ülkenin gerici güçleri yurttaşların inandıkları güven, dayanışma kavramlarının içini boşaltılar. Sonuçta Türkiye OECD ülkeleri içinde halen insanların birbirine en az güven duyduğu ülkelerin başında yer almakta.

Siyasette görülen bu yapılanma ekonomide de yaşandı. Hatırlayalım, IMF ve AB (ABD ve Almanya), yaşanan son finansal krizi nerede ise Yunan emeklilerin maaşlarının yüksek olmasına bağlamışlardı. Yunan hükümeti dirayetli çıktı da, yalan kısmen de olsa, tersine çevrildi.

Türkiye’de 2001 Krizi efsane haline getirildi. Halk, ülkenin batma noktasına geldiğine inandırıldı; sonuçta, ülkede İslamcı bir siyasi hareket iktidara geldi/getirildi. 2009’da Türkiye Cumhuriyeti rekor GSYH küçülmesi yaşarken (ekonomi 2009’un ilk çeyreğinde %14,6 küçüldü) bu defa kriz algısı yaratılmadı, çünkü egemen güçler bunu istemedi. Yani Türkiye halkı küreselleşmenin bedelini öderken, küreselleşmenin taraftarları, özellikle siyasal erk, bunun primini toplama derdine düştü.

Bu masal üretme tavrı sadece iktisat politikalarına özgü bir yöntem değildir. Bu politikalara dayanak olan, iktisadi modeller de masallar üretir. D. Rodrik şöyle diyor: "İktisat modelleri de masallara benzer. Bu modeller basittir ve soyut koşullarda yer alırlar. Yaptıkları varsayımların çoğu için hiçbir gerçekçilik iddiasında bulunmazlar. İçlerinde gerçek

kişiler ve firmalar bulunuyor gibi görünse de, ana karakterler belli bir kalıba yüksek derecede uygunluk gösterecek şekilde hareket ederler.” (Rodrik, 2016:18).

1.1 Küreselleşme Kimin İçin?

O zaman soralım, bu küreselleşme kimin için? Yanıtı bir fıkra ile verelim. Bir iktisatçı, bir doktor ve bir mimar, trende yolculuk ederlerken, hangi mesleğin daha saygın olduğunu aralarında tartışmaya başlamışlar. Doktor, Tanrı'nın, Adem'i Havva'nın kaburgasından yarattığını ve o nedenle Tanrı'nın bir cerrah olduğunu söylemiş. Mimar ise araya girip “Adem ve Havva var olmadan önce, evrenin kaostan yaratılması gerekiyordu. Bu da elbette bir mimarın yapabileceği işti.” demiş. İktisatçı araya girip şöyle demiş: “Peki kaos nereden geldi zannediyorsunuz?”

Bu fıkra bana ait değil. Dani Rodrik'in *İktisadi Anlamak* adlı kitabında okudum. Fıkra keyifli ancak, kaos yaratan iktisatçı olmayı sanırım hiçbir meslektaşımız istemez fakat bize kimliğimizi veren “iktisat” bu aralar “kaos” ile birlikte anılıyor.

İktisadın son on yıldır kaos ile birlikte anılmasının ardında “küreselleşme” yatıyor. Küreselleşme nedir? En basit tanımı, ticaretin serbestleşmesidir ancak, bu sadece malların serbestleşmesi ile sınırlı değil. Küreselleşme aynı zamanda paranın, yani sermayenin serbestleşmesidir. Yoksa serbest dış ticaretin teorik geçmişi nerede ise 300 yıl öncesine dayanan ve kendisine alan bulan bir düşünce, iktisat politikası. Charles Dickens'ın, Victor Hugo'nun romanlarındaki sigortacılar, noterler, gemicilik şirketleri, küreselleşmenin yarattığı zenginlerdir (çoğu romanda da bu kişilikler kötü insanlardır).

Küreselleşmenin sahibi, yaratıcısı başlangıçta gelişmiş kapitalist ülkelerdi. Ancak, 2007 Krizi'nden bu yana bu ülkelerin bazıları artık küreselleşmeden şikâyet ediyorlar, çünkü kontrollerinin dışına çıktı.

Gelişmekte olan ülkeler ise, küreselleşmeyi önce bir nimet zannettiler. Bunu sadece o ülkelerin sermaye sınıfı değil, halkı da öyle kabul etti, çünkü Türkler, Araplar, Güney Asyalılar, Latin Amerikalılar tıpkı Avrupalılar, Amerikalılar gibi hamburger yiyip, AVM'lerden (mall) alışveriş yapabiliyor, kredi çekerek ev, araba sahibi olabiliyorlardı. Bu mutluluk tablosu krizle birlikte bozuldu. Baktılar ki şirketler de, bireyler de ciddi bir biçimde borçlu hale gelmişler. Üstelik, krizin sorumlusu olarak da onlar ilan edildi¹.

Küreselleşme sürecinde devletler de özelleştirme sevdasına kapıldılar. Yılların birikimi olan kamu işletmeleri satıldı. Gerekçe de hazırды; kamu işletmesi demek, bütçe açığı, borçlanma demekti ancak, krizle birlikte gördüler ki, özelleştirmeler sonucunda devletin varlıkları yitirildi, fakat borçları azalmak yerine artmıştı.

Üstelik kimi devletler, küreselleşmenin siyasi bir sonucu olarak kaos girdiler. Egemen kesimin siyasi partileri, "akıl insanları", uygulanan politikalara karşı çıkanları dinozorlukla suçladılar. Bu kesim o kadar güçlendi ki, Türkiye gibi ülkelerde iktidar ve muhalefet partilerinin programları hemen hemen aynı oldu (birbirleri ile ikizleştiler).

2000'li yıllar ile birlikte ulus devletlerin parçalanması hızlandı. Bu süreçte hükümetler ve onlara bağlı yüksek maaşlı, az okuyup çok konuşan "aydınlar", postmodern düşünce modasına kapılıp, etnik, dini, ve mezhepsel kimliklerin ayrışmasına övgüler düzdüler, üstelik bunu "özgürlük" kavramı ile birlikte kullandılar. İlginç olan kendisini liberal, muhafazakâr, sosyalist diye görenlerin hep birlikte bu gelişime ayak uydurmaları oldu.

Sonuç ortada. Sürdürülebilir büyümeden, **"sürdürülebilir kaosa"**, (kavram bana ait) krize geçildi. Halkların özgürlüğü diye yola çıktılar; Türkiye'den Polonya'ya, Orta Doğu'dan Afrika'ya, Asya'ya hatta Avrupa'ya değin uzanan oligarşik yönetimlere yelken açtılar. Ulus devletini savunanlar adeta linç edildi; ulus devleti kuranlar, ülkemizde

1 1929 Krizi'nin nedenlerinden birisi de şirket bilançolarının kötü olması, şirketlerin bilançolar üzerinde yaptıkları oynamalardı. Benzer durum 2008 Krizi için de geçerlidir. 1929 Krizi'ndeki bu yapı için bkz: Galbarith, 2000:177-199.

diktatör ilan edildi. Ulus devletler yıkıldı, yerlerini parçalanmış kabilelere, topluluklara bıraktı. İşte İslamcı terör de bu yapının bir eseri olarak ortaya çıktı.²

Şimdi küreselleşmenin sonuçları, ekonomik kriz ve terörle ülkeleri, masum insanları vuruyor.

Peki, küreselleşme kimin için, küreselleşmenin gerçek sahipleri kim(ler)?

OECD Danışma Kurulu Başkanı William White, 2016 yılında İngiltere'de yayımlanan Daily Telegraph gazetesine verdiği demeçte küresel ekonomi için şunları söylüyordu: "Şu anki durum 2007'den daha kötü. Ekonomik durgunlukla savaştığımız cephanemiz kalmadı... Küresel kriz döneminde, gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı büyüme küresel ekonomiyi kurtardı; fakat şimdi onlar da sorunun bir parçası haline geldiler... Son sekiz yıl içerisinde küresel borç yükleri hızla arttı... Bir sonraki ekonomik durgunluk döneminde bu borçların hiçbir zaman geri ödenemeyeceği anlaşılacak."

1.2 Kriz ve Küreselleşme

White haklı ancak, bu noktaya gelinmesinin arkasında gelişmiş ülkeler, daha doğrusu kurulmuş olan küreselleşme düzeni yok mu? Avrupa Birliği'nin (AB) sorunlu ekonomileri PİİGS ülkelerinin borç oranları (Portekiz, İtalya, İrlanda, Yunanistan, İspanya) krizden önce daha düşüktü. 2007 yılında, İrlanda'nın kamu borç stoku/GSYH oranı %31,4, İspanya'nın %41,7 idi. Yani AB'nin Maastricht borç kriterinin altındaydı. Alınan onca tedbire rağmen, 2016 yılının sonunda oranlar İrlanda'da %125,4, İspanya'da %117,1 olmuştu. Asya'nın yıldızı Japonya'nın borç oranı ise %239,3'e ulaştı.

Dünya ekonomisinin son on yıldır ayağa kalkmasının önündeki engel küresel finans sistemidir. Neden mi? Kriz sonrası uygulanan iktisat politikaları tekelleri şirketleri ve bankaları korudu.

2 Bu konuda Dani Rodrik (2011), Akıllı Küreselleşme adlı kitabında önemli bir analiz yapıyor.

Krizdeki ülkelerin hükümetleri ve yurttaşları büyük yüklerin altına sokuldular. Egemen medya içinde gerçeklerden yana olan, elleri kalem tutanları; dilleri işleyenler de, buna karşı çıkanları hemen mahkûm ettiler. Ancak haksızdılar ve şimdi çözüm diye sundukları paketleri onları da vuruyor. IMF bile, 2017 yılı Finansal İstikrar Raporu'nda "Zenginlerden daha fazla vergi alınmalıdır." dedi.

Asimetrik Küreselleşme

Küreselleşme 1990'lardan 2007/2008 Krizi'ne kadar bir mitti, çünkü özellikle gelişmiş ülkelerin sermaye/servet sahiplerinin varlıklarını istikrarlı olarak artırıyordu. Nitekim "2010 yılına gelindiğinde özel sermaye, 2007-2008 yılında başlayan krize rağmen 1923'ten beri en yüksek servet düzeyine çıkmıştı" (Piketty, 2014:44). Küreselleşmeye karşı çıkanlara adeta dinozor muamelesi yapıldı, çünkü küreselleşme, ekonomide eşitliği sağlayacak, yoksulluğu azaltacak, sihirli bir reçete olarak algılandı. Küreselleşmeye karşı çıkmak da eşitsizliğe ve yoksulluğa evet demek olarak gösterildi. İş dünyası ve sermaye sınıfı bu mite adeta tapındı. Onlar için küreselleşme karşıtları eski kafalı kalıntılardı.

Küreselleşmenin böyle algılanmasının nedeni sadece kavrama iktisadi olarak bakılmasından kaynaklanıyordu. Haksız da değillerdi, çünkü küreselleşme mal, para ve sermaye piyasalarının serbestleşmesi üzerine oturtulmuştu ancak, aynı zamanda görüldü ki küreselleşme kültürel bütünleşmeyi fakat siyasal ayrışmayı da ifade ediyordu. Çünkü teknolojik gelişmeler, iletişimi artırdığı için aynı geometrik ortamda yaşanmasa da, küreselleşmenin kültürü, siyasal propagandası (etnik-dinsel ayrışma) paylaşılabildi. Özellikle, tüketim eğiliminin artmasında kültürel yapılanma önemli oldu.

Ancak, kriz tüm bunların sorgulanmasının yolunu açtı. Çünkü,

- Küreselleşme sadece ülkeler arasında değil, küreselleşmenin patronu ülkelerde de eşitsizliği artırdı. Örnek mi? ABD.
- Ülkelerdeki siyasal ayrışma etnik çatışmalara dönüştü, terörizmin artmasına neden oldu.